పెద్దకథ:

శీతారామయ్య పథకం

శ్రీ కొనకళ్ల వెంకటరత్నం

యాభై అయిదు శీతువుల మంచు పేరుకున్నదాయెను, శీతారామయ్య తల పండిపోయింది. పక్కటెముకలు మేదరబుట్ట పేళ్ళల్లే పొడుచుకొస్తున్నాయి. మొహమ్మీద ముడతలు నాగేటిచాళ్ళల్లే లోతుగా స్ఫుటంగా అవుపిస్తున్నాయి. దవడలు నీళ్ళింకిపోయిన దొరువులల్లే నొక్కుకుపోయినై. నెత్తిన చిక్కగావున్న జుత్తు మొదట తెల్లబడి, తరువాత పల్చనై, కొసకి బట్టతల పడిపోయి ఏవో నాలుగు పోచలు మిగిలినై.

శీతారామయ్య 'రిటైరు'కాగానే ఆఫీసులో ఒక చిన్న టీపార్టీ ఇచ్చారు లాంఛనప్రాయంగా. మంచివాడన్నారు. నిజాయితీపరుడన్నారు. పెద్దమనిషన్నారు. ఆపనికిరాని మూజువాణీ యోగ్యతాపత్రాలకి ఉబ్బితబ్బిబ్బయిపోక, గడచిన ముప్ఫై మూడేళ్ల 'సర్వీసు'లోనూ తను తిన్న తిట్లూ, చివాట్లూ, నెత్తినపడ్డ అన్యాయాలూ, అభాండాలూ ఆ టీ నీళ్ళల్లో ప్రక్షాళనచేసుకుని, నిర్లిప్తంగా ఇంటికి తిరిగివచ్చాడు. రోజూ భోంచేసి, ఒక పెద్ద కునుకుతీసి, కాఫీ సేవించి, నలభైనంబరు నేతపంచె కుచ్చిళ్ళు ముడిచినవే ముడిచి, లంక పుగాకుచుట్ట తాపీగా చుట్టిందే చుట్టి, బట్టతలమీద రాలగా మిగిలిన నాలుగుపరకలూ దువ్విందే దువ్వి, ఏమీతోచక, బైటముగడవక, ఆంధ్రపత్రికలో వారఫలాలు చూస్తున్న రెండో అమ్మాయి వాణీని పిలిచి, "చదువుచదువు; ప్యాస్‌మార్కు లేమయినా వచ్చేనా ఈయేడు? అస్తమానూ పత్రికలూ నువ్వూనూ," అని వొక్కగదుము గదిమి, "ఏమేవ్—బజార్లో ఏమయినా కావాల్నా?" అని ఒక్కసారి కేకపెట్టి, ఎంతకీ సమాధానం రాక, "ఈవిడ అంతఃపురంలోనించీ ఊడివడదు" అని గట్టిగానసిగి, ఆకుచెప్పు లేసుకుని, ఏ శంకరమఠానికో, ఏ గీతాభవనానికో, ఒకహరికథనీ, ఒక ఉపన్యాసమనీ, ఒకపురాణశ్రవణమనీ ఏదో కాలక్షేపంచేసి చక్కా వస్తున్నాడు.

* * *

శీతారామయ్యకి ఇద్దరు కొడుకులూ ముగ్గురు కొమార్తెలూ. పెద్దవాడు నళినీమోహన్. నళినీ అని పిలుస్తారు వాడిని. రెండోవాడు రామచంద్రం. రామూ అని పిలుస్తారు. పెద్దమ్మాయి హైమావతి; హేమూ అని పిలుస్తారు ముద్దుగా. రెండో అమ్మాయికి అసలు పేరూ ముద్దుపేరూ కలిసొచ్చేలా వాణీ అని పేరు పెట్టారు. మూడో అమ్మాయి రాధారాణి. రాధీ అని పిలుస్తా రామెని ఇంటెల్లపాదీ.

శీతారామయ్య తన వృద్ధాప్యంలో కృష్ణా రామా అనుకొంటూ చీకూచింతాలేకుండా కాలక్షేపం చెయ్యడానికి అనువైన ఏర్పాట్లన్నీ చేసుకొంటూ వస్తోనే వున్నాడు. నళినికి బి. ఇ. పూర్తికావచ్చింది. పి.యు.సి లో 'క్లాస్' వస్తుందేమో బి.యి లో సులభంగా 'సీటు' సంపాయించవచ్చునూ అనుకున్నాడు మొదట్లో. నళిని మాటదక్కించలేదు. తెలివితేటలైనవాడే. కాని, స్నేహితాలెక్కువ. పుస్తకం ముందువేసుకోవడం తరవాయి, ఎవడో ఒకప్రబుద్ధుడు, 'ఒరేయ్ మోహన్' అని గేటుదగ్గర, సైకిలు దిగకుండానే, ఒక కాలు 'పెడల్'మీదనించితీసి నేలమీద ఆన్చి, అతిజరుగురు

పని ఏదోవున్నట్టు తయారయ్యేవాడు. దానితో, హడావుడిగా, ఏదో మునిగిపోయినట్టు, తెరిచిన పుస్తకం తెరిచినట్టే వుంచేసి, 'హొచ్చెహొచ్చె' అంటూ. గబగబా 'బుష్‌షర్టు' వేసుకుని, 'హవాయీ స్లిప్పర్లు' తొడుక్కుని, సైకిలెక్కి 'జై పరమేశ్వరా' అంటో అదేపోకగా పొయ్యేవాడు. ఆ పోక పోక ఎక్కడెక్కడ బలాదూరు తిరిగేవాడో మరి, రాత్రి పదింటికి ఇల్లు జ్ఞాపకంవచ్చేది కళ్ళు నలుపుకొంటో పెద్దచెల్లెలు హేమా తలుపుతెరిచేది. 'ఒరేయ్ నాయనా, ఇంటి పట్టున ఉండరా, శ్రద్ధగా చదివి 'క్లాసు'తెచ్చుకోరా, 'బి.యి'లో 'సీటు' వస్తుందీ, అని చెవినిల్లుగట్టుకొని శతపోరేవాడు శీతారామయ్య. మొహానికి 'అయిటెక్స్' రాసుకొంటో, నెత్తికింత 'బ్రిల్ క్రీమ్' పులుముకొంటో, బీరువా అద్దాని కెదురుగుండా 'పాంట్ క్రీజులు' సరిచేసుకొంటో, 'ఆ — తమ్ముడు తెగచదువుతున్నాడుగా!' అని ఎద్దేవాలకి దిగేవాడు నళిని.

రెండోవాడు రామం తెగచదివేమాట నిజమే. కాని, చదువు తలకెక్కదు వాడికి. పుస్తకాలుమాత్రం ఎప్పుడూ ముందేవుండేవి. ఒక ఆటకనీ, ఒక సినిమాకనీ, ఒక మీటింగుకనీ ఎగబడేవాడుకాదు. ఇంతకీ, చదివితే నాలుగు మార్కులు తెచ్చుకోగల నళిని చదువదు; ఎంత చదివినా మార్కులుతెచ్చుకోలేని బుద్ధావతారం రామూ విరామంలేకుండా రుబ్బుతోకూచుంటాడు. ఏతావాతా, నళినికి 'పి. యు. సి'లో 'క్లాస్' రాలేదు. శీతారామయ్యకి పోణంగిరోడ్డు కెగువని పంటకాలవపక్కని పెద్దలు సంపాయించిపెట్టిన కొండ్ర, సుక్షేత్రమైన మాగాణి అయిదెకరాలుంది. రెండెకరాలు కరణం సుబ్బారాయుడికి తెగనమ్మి మూడువేలు 'డొనేష' నిచ్చి మణిపాల్‌లో 'బి యి'లో 'సీటు' సంపాయించాడు నళినికి. తతిమ్మా మూడెకరాలూ సత్తిరెడ్డికి బేరం పెట్టాడు శీతారామయ్య. సత్తిరెడ్డిది కడుపునిండిన బేరం. శీతారామయ్యకి పైకం అత్యవసరమని ఎట్లా కనిపెట్టాడో కనిపెట్టాడు. పైకం నగదుగా ఇవ్వగలవాళ్లు అమరలేదు. బేరం నాలుగురోజులు నలగనిస్తే నలుగురిమధ్యా ధరపలికేదే. కాని వ్యవధిలేదు. జాప్యంచేసేందుకా వీలులేదు. అయినకాడికి సత్తిరెడ్డికే అమ్మాలిశొచ్చింది. శీతారామయ్య తలవొగ్గాడు. ఆరువేలు 'డొనేష'నిచ్చి 'మెడికల్ కాలేజీ'లో చేర్పించాడు రామచంద్రాన్ని. భూమిపుట్రా కొంపా గోడ్డీలేదని ఫారాలునింపి దరఖాస్తు దాఖలు చేస్తే గవర్నమెంటు 'లో'నిచ్చింది రామం 'యం.బీ' చదువుకని. ఉద్యోగం వచ్చింతరవాత నెలజీతంలోనించీ దఫాలవారీగా ఆ లోను తీర్చుకుందుకు సదుపాయమొకటి అమిరివచ్చింది. శీతారామయ్య అదృష్టవంతుడు. నెలానెలా రామూకి పంపవలసిన డబ్బులో కొంత కలిశొచ్చింది. అదే మహద్భాగ్యమనుకుని తలతడిమి చూచుకున్నాడు శీతారామయ్య.

ఒక కొడుకు ఇంజనీరూ ఒక కొడుకు డాక్టరూ కావాలని శీతారామయ్య ఆశయం.

ఆ కోరిక నెరవేరింది.

* * *

శీతారామయ్య ముప్ఫయిమూడేళ్ల క్రితం స్కూల్‌ఫైనల్ ప్యాసయి డి. యి. వో. ఆఫీసులో నెల 1 కి 30 రూపాయల జీతమ్మీద 'లోయర్ డివిజన్' గుమాస్తాగాజేరి, అప్పట్లో, అర్థరూపాయీ, రూపాయీ లెఖ్ఖనా, దరిమిలా పెరిగి మూడూ అయిదూ రూపాయిల లెఖనా, సాలుసరి 'ఇంక్రిమెంట్లు'తోసహా, దఫాలవారీగా తాబేటినడకమీద సాగిన జీతాల 'స్కేళ్ల'మీద, కరువు బరువుతో పొంతనలేని కరువుభత్యం కలుపుకోగా, ముప్ఫయిమూడేళ్ల సర్వీసయింతరువాత రెండువందలపైచిల్లర అంకె అందుకున్నాడు. ఇక యాభైఅయిదేళ్లు నిండినై. తప్పుకోమన్నారు. 'పెన్షన్' డెబ్బయిమూడు వస్తోంది.

పొలం క్రియదస్తావేజు వ్రాసి తలవంచుకుని మౌనంగా ఇంటికి తిరిగివస్తుంటే సాక్షి సంతకాలకని కూడా వచ్చిన రైతు సుబ్బయ్య. 'ఏందట్లా దిగులుగా ఉండావు పంతులూ? - ఈ గుప్పెడు నేలా ఆర్చేనా తీర్చేనా, జగజ్జెట్టీల్లాంటి కొడుకులిద్దరు అటూ యిటూ ఉండగా నీకొచ్చిన లోటేందయ్యా?' అని భరోసా ఇచ్చాడు. ఇంటికొచ్చి హాలులో బెంచీమీద కూలబడి కండవాతో కళ్లొత్తుకుంటుంటే భార్య పార్వతమ్మ తలుపుదగ్గర ఓరగానిల్చుని, 'రిజిస్ట్రరయిందా?' అని పరామర్శించింది. తల వూపాడు శీతారామయ్య. పార్వతమ్మ తడిచేతులు పైటకొంగుని

తుడుచుకుంటూ, 'ఏమిచేస్తాం. మనేదపెట్టుకోకండి. ఇన్నాళ్ళూ ఆ గడ్డమీదనే బ్రతికామా గంపెడు కామాటంతో? ఏదో వేన్నీళ్ళకి చన్నీళ్ళుగా ఇప్పిగింజలు తెచ్చుకున్నాం ఏటేటా. ఈనాటితో ఆ భూదేవికీ మనకీ రుణంతీరిపోయింది. పిల్లలు చేతికంది వస్తే మన కష్టాలు గట్టెక్కకపోతయ్యా?' అని వోదార్చింది.

హేమూ, వాణీ, రాణీ, అప్పుడే బడినించీ వస్తో పుస్తకాలు అరమరలో సర్దేసుకుని, దిగులుపడిపోయివున్న ఇద్దరివంకా బితుకూబితుకూ చూస్తో నిలబడిపోయారు.

శీతారామయ్య తేరుకున్నాడు.

వేసుకున్న అంచనాలకి అనుగుణంగానే, శీతారామయ్యకి యాభయ్యయిదేళ్ళూ నిండి రిటైరయ్యేటప్పటకి ఇద్దరు కొడుకులూ 'కోర్సులు' పూర్తి చేసుకుని ఒకడు భిలాయ్‌లో 'అసిస్టెంట్ ఇంజనీరు'గానూ, ఒకడు హైదరాబాదులో ఉస్మానియా మెడికల్ కాలేజీ హాస్పెటల్‌లో 'సబసిస్టెంట్ సర్జన్‌గానూ' ఉద్యోగాలు సంపాయించుకున్నారు. ఎవరెవరిని ఎట్లా పట్టాలో అట్లా పట్టాడు శీతారామయ్య. ఉద్యోగానంతరం మూడువేలు 'గ్రాట్యుయిటీ' వస్తే దానితో హేమూపెళ్ళి చేశాడు. బెజవాడలో రాచర్లవారి సంబంధం. సారసంప్రదాయాలుగల కుటుంబం. కుర్రవాడు గుంటూరు కాలేజీలో 'ఇంగ్లీషు లెక్చరర్'. పెళ్ళిచూపులయిం తరవాత, ఈ పిల్లని తప్ప ఇంకెవతినీ నసేమిరా చేసుకోనని భీష్మించుకుని కూచున్నాడు వరుడు. ఆ రహస్యం తలిదండ్రులతో గుంభనగా అని చక్కా ఊరుకోక అలవుకికంగా బైటపెట్టినందువల్ల, పిల్లిమీదబెట్టీ పీటమీదబెట్టీ కట్నం అంతకు కొంత గుంజే అవకాశం బొత్తిగా సన్నగిల్లిపోయింది వియ్యాలవారికి. అంచాత కట్నాల ప్రసక్తి లేకుండానే సమంధం అమిరినా, ఆనవాయితీ ఉన్నవీ లేనివీ, జ్ఞాపకంలేనివాటిని అడిగి తెలుసుకొనీ, కాలదోషం పట్టినవాటిని తిరగదోడీ, ఆ ప్రాంతంలో ఉన్న రివాజులూ, ఇతర ప్రాంతాలలోఉన్న ఆచారాలూ అన్నీ కలగలిపి, పురోహితుణ్ణీ బంధువర్గాన్నీ గుచ్చి గుచ్చి ఆరాలడిగి, సూచనలందుకుని, అడుగడుక్కీ లాంఛనాలు కొన్ని రుద్ది, కొన్ని గుంజి, కొన్ని దౌర్జన్యంగా రాబట్టుకునీ, వియ్యాలవారు చేసిన దాష్టీకానికిలోబడి పెళ్ళి అయిందనిపించేసరికి తల్ప్రాణం తోకకివచ్చింది శీతారామయ్యకి. చేతిలోవున్న మూడువేల కరుకులూ ఖాళీఅయి బట్టల కొట్టులోనూ, పచారీకొట్టులోనూ, పుల్లల అడితీలోనూ, అక్కడక్కడ కొన్ని చిల్లర అప్పులు మిగిలినై. 'హేమూ మెరుపుతీగలాంటిపిల్ల— చిదిపి దీపంపెట్టవచ్చును: ఇంటికే ఒకవెలుగు... అని పెళ్ళివారయితే మురిశారు కాని, అత్తా ఆడబడుచులుమాత్రం, కట్నాలలేకుండా, కానుకలతో మాత్రం కారుచవకగా టింగురంగా అంటో ఇంటో అడుగుపెట్టిన కోడలినిమాత్రం ఓపట్టాన క్షమించలేదు. మూతి విరుపులతో, ముక్కువిరుపులతో, నిష్టూశాలతో శాపనార్థాలతో, ఎద్దేవాలతో హేళనలతో ఎట్లాగో ఆమూడుముళ్ళూ పడినయ్యనిపించి హేమూని కాపరానికి పంపించేశాడు శీతారామయ్య. కార్యంపట్ల తలవంచుకుంటే కలకాలమూ తల ఎత్తుకుని తిరగవచ్చుననిపించాడు మొత్తమ్మీద.

ఆ పెళ్ళి హడావుడిలో అద్దెకున్నభాగం చాలక నెలకి యాభై ఇచ్చి, ఒక చిన్న డాబాయిల్లు అశోకనగరంలో ప్రత్యేకంగా తీసుకోవాలిశొచ్చింది. అక్కడక్కడ పేరుకుపోయిన అప్పులు దఫాలవారీగా తీర్చేశాడు. ఆయన పెన్షన్ నరేసరి ముష్టి డెబ్బయిమూడు రూపాయిలు. అంచాత కొడుకులు పంపుతున్న పైకంలో కొంతకు కొంత కుటుంబపోషణ క్రిందనే సరిపెట్టవలసి వచ్చింది.

వాణి 'యస్. యస్. యల్. సి' ప్యాసయి 'పి. యు. సి'లో కొచ్చింది. రాధారాణి 'యస్. యస్. యల్. సి'లోకి వచ్చింది. వాణి చామనచాయయినా ఒక 'డిగ్రీ' హెచ్చించి కొంచెం ఎరుపు అని చెబుతో వుంటాడు శీతారామయ్య. కోటేరేసినట్టు ముక్కూ, 'టేబిల్‌టెన్నిస్' బంతిలాంటి గుండ్రని చిన్ని గడ్డమూ, ఎంచక్కా వుంటుంది అని తలిదండ్రులయితే మురిశారుగాని, పెళ్ళిళ్ళమార్కెట్టులో విడుదలకి సిద్ధంగావున్న, వరుళ్ళ తలిదండ్రులుమాత్రం, ఆకర్షించవలసిన కట్నాలస్థాయి ఎక్కడ దిగజారుతుందోనని ఆ కన్య అందచందాలు అంతంతగానే వొప్పుకుని చక్కా వూరుకుంటున్నారు. రాధారాణి విచ్చిన ముద్దబంతి పువ్వులా వుంటుంది. 'క్లాసు'లో మణిపూస అనిపించుకుంటున్నది. రవంత పెంకెఘటం.

మాంచి జబరైన వాళ్ళు. గెడ్డానికి మధ్య చిన్న నొక్కు. నవ్వితే బుగ్గలమీద సొట్టలు పడతాయి. అప్పుడు ఆమె లావణ్యమంతా ఆచిన్ని సుడిగుండాలలో కుదించుకుపోయిందా అనిపిస్తుంది. రెండు జడలు వేస్తుంది. అలవోకగా ఒక జడ ముందుకీ ఒక జడ వెనక్కీ కేటాయిస్తుంది. 'పెద్దదానవయ్యావు-- ఇక రెండుజడలు మానవే మా తల్లీ' అని నసిగింది పార్వతమ్మ. 'ఊ-చెప్పొచ్చావులే,' అని ఒక్క ఉరుమురిమి, ముందున్న జడకూడా వెనక్కిపడేలా విదిల్చి కొట్టి తల ఎగరేసి, 'హై హీలు బూట్లు' గచ్చువేలమీద టకటకలాడించుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది రాధ.

*   *   *

దీనికితోడు కొత్త యిబ్బంది ఒకటి వచ్చిపడింది శీతారామయ్యకి. కొడుకు లిద్దరూ పెద్ద చదువులు చదివి హుందాగల ఉద్యోగాలలో ఉన్నారూ అనగానే, మాపిల్లనిస్తామంటే మాపిల్లనిస్తామని మోతుబరి సమంధాలే కోకొల్లలుగా వస్తున్నాయి. సెలవలలో నళినీ రామూ ఇంటికివచ్చినప్పుడు కొందరూ, అంతవరకూ ఆగలేక అటు భిలాయ్‌కీ, ఇటు హైదరాబాదుకీ, హుటాహుటిని పయనమై కొందరూ, కుర్రవాళ్ళని చూచుకుని వచ్చి పిల్లకాయల్ని చూచుకోమని మరీమరీ చెప్పి చక్కాబోతున్నారు. వాళ్ళకి కాఫీలూ, టిఫిన్లూ అందించా, హుందాగిరీగా గౌరవమర్యాదలూ జరపా శీతారామయ్య పాలబడినై. దానాదీనా ఊపిరాడడంలేదు. ఇంట్లో చూడబోతే ఒక కుర్చీలేదు. ఒక టేబిల్ లేదు. నాజూకయిన సామానేలేదు. ఇన్నాళ్ళూ ఏదో సంసారపక్షంగా చక్రం దొర్లించేస్తూ వచ్చాడు. ఇహ నామర్దా అనిపించింది. స్టెయిన్‌లెస్‌స్టీలు సెట్లు కొన్నాడు. 'సోఫా కుం బెడ్డొ'కటి తీసుకున్నాడు. రెండు 'ప్లాస్టిక్ కేన్ గార్డెన్ ఛెయిర్లూ', మంచాలకి దోమతెరలూ, ఒక 'ట్రిపాడ్', ఒక అందమైన 'టీ సెట్టు'—నాగరికమైన కొత్త వాతావరణం కలిపించాడు. హాలులో 'ఉషాసీలింగ్‌ఫాన్' వేయించాడు. వీటన్నిటికీ డబ్బయింది.

కుర్రవాళ్ళేమో అక్కడా అక్కడా ఉద్యోగాలు చెలాయిస్తున్నారు. వాళ్ళూ వీళ్ళూ శీతారామయ్య మీద వచ్చి పడుతున్నారు. 'దాహ మేమాత్రం ?' అని వేలాగింది చూచుకుంటున్నారు. 'కులమింటి కోతిని తెచ్చుకోమన్నారు. డబ్బు శాశ్వతమటయ్యా, కుటుంబ సాంప్రదాయమూ మంచీ చెబ్బరా చూచుకోవాలి గాని,' అని ధర్మపన్నాలు ఏకరువు పెడుతున్నారు. హేమూ పెళ్ళి 'సెటిల'య్యే ముందు ఇటువంటి చవక వేదాంతాలే వల్లించాడు తనూ. ఇక వాళ్ళకి సంబంధాలు వెతుక్కునే సందర్భంలో ఎట్లాగూ అక్కరకొస్తాయి గదా అని ఆ శ్రీరంగనీతులు మళ్ళీ ఒకసారి నెమరుకి తెచ్చుకుని మననం చేసుకున్నాడు శీతారామయ్య. అప్పుడు తన ఆర్థికసోమతూ గట్రా ఏదో గుంభనగా బైటపెట్టి నీళ్ళు నములుతుంటే, 'చాల్ చాల్లేవయ్యా—ఇద్దరు కొడుకులు 'గెజెటెడ్ ఆఫీసర్ల'యి బరాబరులిస్తుంటే పేదరుపులూ నువ్వూను' అని గదమాయించి తన నోరు మూయించారు. ఇక పోతే, వచ్చినవాళ్ళు ఇంకో ఎత్తు ఎత్తారు. 'హేమూకి ఏమాత్రం కట్నమిచ్చావేమిటి ?' అని సిగ్గదీస్తున్నారు మధ్యవర్తుల ద్వారా. హేమూ పెళ్ళికిచ్చిన కట్నం పూర్ణానుస్వారం కాబట్టి, ఆ సున్నాకి పైనే ఏదో ఒకటి ముట్టజెప్పి, లఘువుగా ఫైసలు చేసుకుందామనీ కొందరు ముగ్గులోకిదింపాలనీ చూశారు శీతారామయ్యని. ఈ యుక్తులన్నీ గ్రాహ్యమువుతోనే వున్నాయి. ఎవరెన్నివిధాల తొందరపెట్టినా, 'కుర్రవాళ్ళు సంక్రాంతి శలవలకి వస్తారు. అప్పుడు పిల్లకాయలని చూచుకుని, వాళ్ళు అవునంటే తతిమ్మా వ్యవహారకాండ చూచుకోవచ్చును,' అని నచ్చజెప్పి పంపేస్తున్నాడు. అయితే, వచ్చినవాళ్ళు ఇంట్లో పరిచిన తివాచీలూ, తివాచీలమీద 'పాలిష్' చేసిన 'ట్రిపాడ్', 'ట్రిపాడ్'మీద 'టీ సెట్లూ', టీ నీడలలో మెరుగులుచిమ్మే 'సీలింగ్ ఫానూ', మొదట్లో కళ్ళు జిగేల్మనిపించినా, అది అద్దె కొంపనీ, వెనకాల ఉండుకున్న స్థిర చరాస్తులు పూజ్యమనీ, వాకబు మీద తేలిపోవడంలో, కొంత చప్పరించేసినా, కుర్రవాళ్ళ సుస్ఫురద్రూపమూ, చదివిన గొప్ప చదువులూ, చేస్తున్న పెద్ద ఉద్యోగాలూ, కేవలం ఆస్తులు కాకపోయినా, చెప్పుకోతగ్గ తత్తుల్యమైన ఐశ్వర్యాలుగానే లెఖ్ఖ వేసుకుని చక్కాబోతున్నారు.

అనుకున్నట్టుగానే కొడుకులిద్దరూ సంక్రాంతి శలవలకి ఇంటికి రానే వచ్చారు.

రెండు పెళ్ళిళ్ళూ నిశ్చయమైపోయినై.

రామచంద్రానికి విజయరాఘవంగారి అమ్మాయి సెటిలయింది. ఆయనకి విశాఖపట్నంలో ఒక 'ఆయిల్ మిల్లూ' ఒక 'రైస్‌మిల్లూ' ఉన్నాయి. అమ్మాయి. 'బి. యె' 'ప్యాస'యింది. చక్కని చుక్క. నళినీ మోహన్‌కి చక్రధరంగారి అమ్మాయిని ఫైసలు చేసుకున్నారు. ఆయన హైదరాబాదులో 'సెక్రటేరియట్'లో సీనియర్ సూపరింటెండెంటుగా ఉంటున్నారు. విజయరాఘవంగారూ, చక్రధరంగారూ షడ్డకులు. ఇద్దరూ కూడబలుక్కుని చెరో పదిహేనువేలూ ముట్టజెప్పడానికి సిద్ధంగానే వున్నారు. కాని చట్టరీత్యా కట్నాలు నిషేధం కాబట్టిన్నీ, 'రూల్సు'కి వ్యతిరేకంగా నడవడం ఇద్దరికీ సుతరామూ ఇష్టంలేకా, పైకం యావత్తూ విజయరాఘవంగారి రైస్ మిల్లులో రూపాయివడ్డీమీద జమకట్టి ఖాతా పుస్తకంమీద పద్దులు యధాలాపంగా చూపించారు శీతారామయ్యకి. పదిహేనువేలు కట్నం, పదిహేనువేలని ఊరూనాడూ మోగిపోయింది.

శీతారామయ్య తల గోక్కున్నాడు. అసలు ఆయన అనుకున్న దొకటీ, జరుగుతున్న తంతు వేరూను. కట్నాల సొమ్ము కొంతయినా చేతిలో పడితే పెళ్లి ఖర్చు లెత్తిపోతయ్యని ఊహించాడు. కాని పడనియ్యలేదు వాళ్లు. తను కూడబెట్టుకున్న 'జి. పి. ఫండు' తాలూకు పధ్నాలుగువందలూ, కుర్రవాళ్లు పంపిన మనియార్డర్లలోనూ, దేవుడు మేలుచేస్తే పొలం అమ్మగానూ మిగిలిన మూడువేలూ వెరశి నాలుగువేల పైచిలుకు అట్టే పెట్టివుంచాడు, వాణి పెళ్లికి అవసరం కావచ్చని. అక్కడికి ఆ పెళ్లి వెళ్లమారిస్తే, ఇహను రాధమ్మకి సమంధాలు విచారించుకోవచ్చును; అని అంచనాలు వేసుకుని కూచున్నాడు. ఆ నాలుగురాళ్లూ చేజారిపోయేలా వున్నాయి కుర్రవాళ్ల పెళ్లిఖర్చుల కింద.

పార్వతమ్మ పూర్వోత్తరపు మనిషి. చదవనూ, వ్రాయనూ రాని ముత్తయిదువు. ఏదో లంకా యాగమూ, గోవిందనామాలూ పాడుకొంటోవుంటుంది. ఏ వ్రతాని కెంతమంది బ్రాహ్మల్ని పెట్టుకోవాల్నో, ఏ నోముల కెన్ని వాయనా లివ్వాల్నో, పురుళ్లకీ పుణ్యాలకీ జరగాలిసినతంతేమిటో, తుణ్ణంగా తెలుసును. తరతరాలుగా వస్తున్న సంప్రదాయ విజ్ఞానం ఆమె సొత్తు. తిథి వార నక్షత్రాలకని ఇరుగూపొరుగూ వస్తుంటారు. కాలునొచ్చినా, కడుపునొచ్చినా ఇంత విభూది పెడుతుంది. ఆచారమూ మడీ పూజా పునస్కారమూ—ఇదీ ఆమె లోకం. పాతకాలపు మంగళహారతులూ, వరసపాటలూ నేర్పబోయింది ఆడపిల్లలకి. వాళ్లు వెక్కిరించారు.

ఇంటి వ్యవహారాలలో ఎన్నడోకాని జోక్యం కలగజేసుకోదు పార్వతమ్మ. ఈ హంగామా ఆమెకి నచ్చలేదు. 'పెళ్లికెదిగొచ్చిన ఆడపిల్లలు ఇంటో మసులుతుండగా మొగపిల్లల పెళ్లిళ్లకేమి తొందరొచ్చిందీ ?' అని దీర్ఘంతీసిం దొకనాడు, చాటలో బియ్యం పోసుకుని బెడ్డలేరుతూ. శీతారామయ్య చెప్పులేసుకుని ఎక్కడికో బయలుదేరుతున్నవాడల్లా, 'ఊరుకోవోయ్—అన్నిపాములూ పడగలెత్తినయ్యని బురదపామూ తలెత్తిందట!' అని ఒక్క విదుపు విదిపి చక్కాబోయాడు. దానితో పార్వతమ్మ నోరుమూసుకుంది. సన్నాయి నొక్కులు నొక్కనూ, మాటకి మాట రెట్టించనూ ఆమె ఇంటావంటాలేదు.

దానికితోడు నళిని ఆ పిల్లే కావాలని ఒకటే పట్టు. ఆ సమంధంగాని పరిష్కారం కాకపోతే నాకసలు పెళ్లే అఖ్ఖర్లేదు అనేదాకా వెళ్లింది అతగాడి ధోరణి; ఆ మాట కాస్తా 'పబ్లిగ్గా' అనకురా నాయనా, వాళ్లు ముట్టజెప్పదలుచుకున్నది కాస్తా మురిగిపోగలదు, అని వాణ్ణి వప్పించేసరికి బ్రహ్మప్రళయమయింది. దానితో శీతారామయ్య కాళ్లూ చేతులూ కట్టేసినట్టయిపోయింది. ఇంతకీ కళ్యాణాలు తోసుకొచ్చేస్తున్నాయి అన్నారు పెద్దలు.

తాంబూలాలు పుచ్చుకున్నారు. ప్రధానమయింది. రెండు పెళ్లిళ్లూ హైదరాబాదులోనే జరిగినై.

ఇక విజృంభించారు ఆడపెళ్లివారు. అంతంత డబ్బు వళ్లోపోసుకున్నావు పెట్టవయ్యాపెట్టు అని నౌబత్ఖానా, నాదమునిబ్యాండు, పిచ్‌హరిసన్నాయి, భరత నాట్యం అన్నీ పెట్టించారు. బాణాసంచా తగలేయించారు. ఊరేగింపు దర్జాగా ఉండాలన్నారు. బంధువర్గంకన్న, 'ఆఫీసర్లే'నా, స్నేహితబృందమేనా ఒక్క పెట్టున ముట్టడించేశారు పెళ్లిపందిరి. వాళ్ల దర్జాలకి హోదాలకీ దద్దరిల్లిపోయాడు శీతారామయ్య.

పెళ్ళివారు పెద్దఎత్తున నడిచారు. శీతారామయ్య ఆ ఫాయాకు తగ్గట్టు నడవాలిశొచ్చింది. వాళ్ళు రెండు వందలుపెట్టి 'గ్వాలియర్‌ట్వీడ్ సూటు'తెస్తే, తను మూడువందలు విరజిమ్మి ఆగ్రాచీర తియ్యాలిశొచ్చె. అప్పట్లో కొంత వౌళఘ్గాపై తెలీలేదు కూడా. పెళ్ళిళ్లలో అంతే. అవతల జట్టు విరబోసు కుంటుంటే, ఇవతల గంగవెర్రు లెత్తుతాయి.

పెళ్లికొడుకులు మనుగుడిచారు! వియ్యాలవారు పెట్టిన ఘనమైనసారెతో కోడళ్లని కొడుకులతో పాగనంపేసరికి ప్రాణం చాలొచ్చింది శీతారామయ్యకి. తృప్తిగా నిట్టూర్చాడు.

రెండు రోజులు విశ్రాంతి తీసుకుని సావకాశంగా పెట్టెలోంచి పర్సుతీసి లెఖ్ఖపెట్టుకుంటే రూ. 260/– ఉన్నాయి. కొన్నాళ్లదాకా మామూలుగా చెరోవందా పంపారు కుమాళ్లిద్దరూ.

వాణీకి సమంధాలు చూస్తున్నాడు శీతారామయ్య. ప్రయాణపు ఖర్చులే బోలెడయి పోతున్నాయి. దానా దీనా పైకం వెసులుబాటు కాలేదు. ఇప్పుడే కొంత వెనకవెయ్యాలికూడాను. అట్లాగే నెట్టేస్తున్నాడు.

ఆ తరవాత అదేమిటో కూడబలుక్కున్నట్టు, చెరోయాభై పంపించడం ప్రారంభించారు కొమాళ్లిద్దరూ. కోడళ్లా అయినింటి బిడ్డలాయెను–కొత్త కాపరాలు–పడుచులకాపరం చితుకులమంట–ఇళ్ల అద్దెలే బోలెడు పొయ్యాలిగావును - ఆ మహానగరాలలో- ఎవడికెవడు? ఎట్లా కాలక్షేపం చేస్తున్నారో ఏమిటో చిన్ని సన్నాసులు, అని ఏక ఇదయిపోయారు, శీతారామయ్యాను, పార్వతమ్మాను.

కొన్ని నెలలయిం తరువాత ఆ యాభై పాతికకి దిగింది.

శీతారామయ్య గుండె ఆగింది.

ఉత్తరాలు అటూ యిటూ నడుస్తోనేవున్నాయి. డబ్బు ప్రస్తావనమటుకు ఎవరూ తేవడం లేదు. ఎబ్బెట్టుగా వుంది.

ఆ తరవాత నళిని వక్కడే ఒక పాతిక పంపించడం సాగించాడు. తనకి తప్పేతుంది గనకనా. శీతారామయ్య రాశాడు—కుటుంబ ఖర్చులికే కిచాటుగా వున్నదని—ముక్తసరిగా. రామచంద్రం దగ్గరనించీ సమాధానం వచ్చింది. తన 'యం. బి' చదువుకని తెచ్చిన 'లోను' నెలవారీగా తీరుస్తున్నాడట. అంచేతనేమీ పంపలేకపోతున్నాడట. ఆ మాత్రం వంక దొరకలేదు పాపం నళినికి. అంచేత గప్‌చిప్పుగా మాట్లాడ కూరుకున్నాడు.

అసలు వీళ్ల జీతాలెంత? ఎంత ఖర్చవుతోంది? ఎంత మిగల్చడానికి సాధ్యమవుతుంది? అని తవిశీలుగా ముఖాముఖీగాని, ఉత్తరాలమీదగాని ఆరా లడిగే సాహసం ఏనాడో చచ్చిపోయింది శీతారామయ్యలో. పెళ్లిళ్లకి ముందు రెండురోజులు కద్దనంగానే వాళ్లిద్దరూ ఇంటికొచ్చినా, 'బనియన్ల'తో చారల 'పైజమాలతో' నిక్కి నీలిగి తొమ్మిదింటికి లేచే వాళ్లు. లేచి కాలకృత్యాలు తీర్చుకోగానే రివ్వున ఎక్కడికో ఎగిరి చక్కాబోయేవాళ్లు. పెద్దపెద్ద ఆఫీసర్లు స్నేహితులాయెను! ఇంటికివస్తూనే 'ట్రేడ్‌సూట్లూ' 'గోల్డ్‌రిమ్డ్ గాగులూ' వేసుకున్న పదిమంది ఆఫీసర్ల సజ్జు అమాంతం బిళ్లపెట్టుగావచ్చి పడేవాళ్లు. కాస్త వివరా లడుగుదామంటే వీలుచిక్కకనేపాయె, వేశ్ర పశ్నలకి ఒకటీ అరా సమాధానం రాబట్టడం గగనమయిపోయింది. తను కొంచెం లోతుగా గుచ్చిగుచ్చి అడిగేందుకు సంకోచమయ్యేది. వాళ్లేదో కొండశిఖరంమీద వున్నట్టూ, తను నేలబారుగా పోతున్నట్టూ 'ఫీ' లవుతున్నాడప్పుడే.

తరవాత తరవాత ఉత్తరాలకి ఆలస్యంగా జవాబులు రావడమూ, వొచ్చినా, అందులో తనక్కావాలిసిన ముఖ్యాంశంమాత్రం లోపించడమూ జరుగుతోంది. అసలు తన వుత్తరాలు అందుతున్నయ్యో లేదో నన్న మీమాంస అంకురించేలా, ఆకుకి అందకుండా, పోకకి పొందకుండా ఉంటున్నాయి జవాబులు.

వాణికి సమంధంకోసమని గోపాలపురం వెళ్లి రావాలి. అక్కడ 'రివిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టర్'గారి అబ్బాయి ఎవరో ఉన్నారని 'హెడ్మాస్టరు'గారి తమ్ముడు వర్తమానం తీసుకొచ్చాడు మొన్న. అదుగో ఇదుగో అని వాయిదాలు వేసుకుంటూ కూచున్నాడు తను.

'ఒక పది రూపాయి లిట్లా ఇవ్వవే' అని అరిచాడు శీతారామయ్య. కండవా భుజమీమ్మీద వేసు

కుని చాకింటిమడత విప్పడంలో రాలిన ఇసక దులుపుకున్నాడు. లోపలనించి సమాధానం రాలేదు. 'ఎవ్వరూ ఫికరులేరేమే? బండి దాటిపోతుంది మళ్లీ' అని కసురుకున్నాడు ఆకుచెప్పులేసుకొంటూ. 'కర్టెన్' సన్నగా తొలిగించి, 'డబ్బులేదుట నాన్నా...' అన్నది రాధారాణి బిక్కు బిక్కుమంటో. అని 'కర్టెన్' వేసేసింది. నిర్ఘాంతపోయి ఆపాటున నిల్చుండిపోయాడు శీతారామయ్య. ఆ క్షణం గుండెలో పోటొచ్చినట్టు చురుక్కుమంది లోపల. తన 'పెన్షన్' డెబ్భయ్ మూడు రూపాయలనీ, అటు భిలాయ్‌లోనూ ఇటు హైదరాబాదులోనూ ఉద్యోగాలు వెలిగిస్తున్న ఇద్దరు ఆసాముల తాలూకూ దయారసం తనమీదకి అంతో ఇంతో ప్రసరిస్తే సరేసరి, లేకపోతే, తన జీవితపు పరిధి ఆ డెబ్భయిమూడు రాళ్లా దాటిపోరాదనీ అందాకా తెలిసి రాలేదు మరి!

సాలోచనగా బెంచీమీద కూలబడి, చొక్కా విప్పుకుని' 'సరేలే—'ఫస్టు' తారీఖున 'పెన్ష'నందివ తరవాతనే వెడతాను—మించిపోయిం దేముందీ? నేనక్కడికి చేరేసరికి అష్టమి వస్తుంది కూడాను' అని పైకి అన్నాడేగాని గుండెలో ఏదో వేన్నీళ్లజల ఊరుతున్నట్టయింది శీతారామయ్యకి. నాన్న ఎంత ఉద్వేగం అణుచుకున్నాడో రాధ తలుపుసందులోనించి గమనిస్తోనే వుంది.

ఉద్యోగం అహోరించినప్పట్నించీ వొచ్చిందంతా ఒక బొట్టు పెట్టెలోపోసి, ఖర్చులూ గట్రా పార్వతమ్మమీద వొదిలేశి ఊరుకోవడం అలవాటయిపోయింది తనకి. ఇహను ఆ అలవాట్లు మార్చుకోవాలి. బ్రతుకూ, బ్రతుకుమూల్యమూ ఎంతవరకూ కుదించుకోవాలో అడుగడుగునా లెఖ్ఖలువేసుకొంటో పోవాలి గావును. చాపక్రింద నీళ్లల్లే, తనకి తెలీకుండానే దరిద్రం ఇంట్లోకి జొరబడుతోంది!

నిజానికి ఇంటో వాళ్లే తనని మభ్యపెట్టారు చాలావరకు. తన చుట్టలూ, సోడాలూ, రాత్రి చపాతీలూ నాగాలులేకుండా యథావిధిగానే వచ్చేస్తున్నాయి. ఏ కొరతా తనదాకా రానీలేదు వాళ్లు. ఆదమరిచి ఏదో కొంత నిర్లక్ష్యంగానే, రిక్షాలకని తను డబ్బు వెచ్చిస్తున్నాడు. నెమరుకి తెచ్చుకుంటున్నాడు శీతారామయ్య.

మర్నాడు చుట్టచుట్టుకొంటూ అరుగుమీద బాసీపెట్టువేసుకుని కూచున్నాడు శీతారామయ్య ఇంటిముందు కసవూడ్చి కళ్లాపి జల్లుతోంది వాణి. 'పనిమనిషి రాలేదా అమ్మా?' అని అడిగాడు శీతారామయ్య. 'దాన్ని రావద్దన్నాం నాన్నా' అన్నది వాణి, చెరిగిన జుత్తు ఎగసన దోసుకుంటూ. 'ఏమీ?' అన్న ప్రశ్న నాలికదాకావచ్చి 'అనవసరం' అని అర్థం చేసుకున్నాడు శీతారామయ్య. పెద్దమ్మవారు తక్కుతో తారుతో ఇంటోకి తమాషాగా అడుగుపెడుతోంది!

అసలు ఇట్లాంటి పరిస్థితి రాబోతుందని ఉద్యోగముండగానే పసిగట్టాడు శీతారామయ్య. అట్లాంటి రోజు రాకుండా ఎన్నో కాపుదలలు పెట్టుకొంటో వచ్చాడు పాపం. ఎన్నోయాతనలు సహించాడు. ఎంతో కంజాయింపుగా, ఒక 'ప్లాను' ప్రకారం జీవితానికి గట్లు వేసుకొంటూ వస్తున్నానని అనుకున్నాడు. ఆ కష్టాలూ, నిష్ఠురాలూ, మాటిమాటికీ లెఖ్ఖవేసుకోడాలూ, ఆ గణింపులూ గుణింపులూ, మీదబడ్డ ఖర్చుల్ని ముందు వొదిలించేసుకుని అత్యవసరం కాని ఖర్చులు వెవక్కి నెట్టా చెయ్యా—ఆ బాధలన్నీ బాధాకరంగా అవుపించనే లేదానాడు. ఎప్పుడో సుఖపడతామని శ్రమించడంలోనే వున్నదేమో సుఖం! ఇప్పుడు శ్రమించడం చాలించి, సుఖాన్ని కేటాయింపుగా నొల్లుకోవాలని హైరానపడుతున్నాడు గావును. గీతాభవనంలో అప్పుడప్పుడు స్వాములవారి ముఖతా విన్నా, 'ఏదో ఊకదంపుడు వేదాంతం!' అని తను 'సుపీరియర్‌గా' చప్పరిస్తో వచ్చిన సత్యాలు కొన్ని కళ్లముందు భరతనాట్యం చేస్తో వచ్చా యీమధ్య. కొడుకులింత అన్యాయం చేస్తారా తనవి! – కల కరిగిపోతోంది.

ఇహనేమి చెయ్యాలీ తను? 'ఎవళ్ల చాతనయినా వ్రాయించనా కుర్రకుంకలికి?' అనుకున్నాడొకసారి. 'కొడుకులేవీ పంపడంలేదు' అని తన గోడు వెళ్లబోసుకుని, రాయబారాలు నడిపి వాళ్లని ప్రసన్నులుగా చేసుకోవాలా తను? పుగాకుపాయలు తీసుకొంటో, కాడ లవతలికి విసిరేస్తో హాలులో తచ్చాడుతున్నాడు శీతారామయ్య. 'ఏమండీ'అని పిలుపు వినిపించింది వెనకాతల. 'ఇట్లా రండి' అని మూల గదిలోకి దారితీసింది పార్వతమ్మ. అడుగులో అడుగు లేస్తూ నడిచివెళ్లాడు శీతారామయ్య. రాధారాణీ,

'ఏమిటా' అని కూడా రాబోయింది. 'పోయి పాలు పొంగొచ్చినయ్యేమో చూడు తల్లీ' అని పంపించేసింది పార్వతమ్మ. వేలుముడిలో మందారపువ్వు తురుముకొంటో, 'చూడండి – ఇంత యిల్లు మన కెందుకూ? క్రితానికి మల్లే ఒక చిన్నభాగం అద్దెకు తీసుకుంటే సరిపోయె. ఇదివరకు గడవలే? ఇప్పుడు గడవకపోతుందా?'...అర్థమయింది శీతారామయ్యకి. తను సరేసరి, ఇన్నాళ్లూ కొడుకుల దగ్గరనించీ అంతకు కొంత రాబట్టే సూత్రమేమిటా? అని మల్లగుల్లాలు పడిపోతున్నాడు. ఇంకా తన దృష్టి మబ్బులవెనక విమానయానం చేస్తోనేవుంది. పార్వతమ్మకి చదువూ చట్టుబండలూ లేవుగాని, ఒక్కొక్కసారి దాని బుర్ర మహచురుగ్గా పనిచేస్తుంది, అనుకుని దవడలు కొనగోట సన్నగా గీరుకున్నాడు శీతారామయ్య.

'అవును—అంతకన్న చిన్నభాగమే తీసుకోవాలీదఫా' అని నిట్టూర్చాడు.

'వెళ్లి చూడండి మరి – అవతల వీధిని రాజన్నగారింటో ఒక చిన్నభాగం ఖాళీఅయింది. మొన్న పేరంటానికి వెళ్లినప్పుడు చూశాను. చిన్నగదులైనా ఒబ్బిడిగా వున్నాయి. నూతినీళ్లు కొబ్బరినీళ్లల్లే చవ్వలుగా వున్నాయి. పప్పు ఉడుకుతుంది. ఫరవాలేదు' అని చక్కాబోయింది పార్వతమ్మ. అంటే అప్పుడే ఇల్లు మార్చాలన్న నిర్ణయమూ, కొత్త యిల్లు పరామర్శించడమూ జరిగిపోయినయ్యన్న మాట. 'సరే' అన్నాడు.

ఇల్లు మారారు. గది వెనకాల గది వొకటే, దాని నంటిపెట్టుకుని పెంకుటి వసారాలో చిన్న వంటఇల్లూ ఏదో వుంది. అవతలవాటాలో ఇంటివారు ఉంటున్నారు. గాలి ఆడదు. నసిగింది వాణి. కిటికీలు తక్కువ. పెదిమ విరిచింది రాధ. వంటయింటో అరమరలు లేవు. పార్వతమ్మ వంటసామగ్రి చకచకా సర్దేస్తోంది. ఈ 'ఫర్నిచ' రొకటి వచ్చిపడిందిగదా అని విసుక్కున్నాడు శీతారామయ్య. దాని పుణ్యమా అని వంటింటికి ఒక చిన్నఅటక వుంది పుల్లాపిడకా పేర్చుకుందుకు. అక్కడికీ, 'పొరుగింటో 'ఇన్‌కంటాక్సు ఆఫీసరు'గారి భార్య నాగమణి మన తివాచీ చూసి ఎంత మురిసిపోయిందనుకున్నారూ, 'కావాల్నంటే' తీసుకోండి కొన్నధరకి కొంచెం తగ్గించే ఇస్తాము' అనిచెప్పా' అని అందించింది పార్వతమ్మ. అర్ధాంగీకారంగా మౌనం వహించాడు శీతారామయ్య. అది పూర్ణాంగీకారంగా ఎంచుకొని తివాచీ అమ్మేశారు. ఇంకా నయం, విరుచుకుని వివాదపడతాడేమో ఈయన అనుకున్నది పార్వతమ్మ. దాని తరవాత ఒకదాని తరవాత వొకటి 'టీసెట్లూ,' 'రెండు' అద్దాలూ, 'టేబిలు'ముందు 'రాకింగ్ ఛెయిరూ', 'ఎక్కోరేడియో సెట్టూ' అన్నీ విడుదలకానూ, ఇల్లు విశాలమైనట్టు సదుపాయంగా అమరనూ జరిగింది. 'లేకపోతే ఇల్లు చూడబోతే కోళ్లగూడూ – ఇంటో 'ఫర్నిచ' రేమో తలకి మించిపాయెను – హమ్మయ్య' అని ఊపిరి తీసుకుంది పార్వతమ్మ.

సంసారం పుష్పక విమానంలాంటిది. ఎక్కడికక్కడే కుంచించుకుంటుంది, విస్తరిస్తుంది పరిస్థితుల వొత్తిడినిబట్టి......

కాఫీలు కట్టిపెట్టారు. చిరుతిళ్లు తగ్గించారు. సినీమాలకి తిలోదకాలిచ్చారు. చెట్టుకింద బ్రతికేవాళ్లు లేరూ అనుకున్నాడు శీతారామయ్య. ఖర్చులు బొటాబొటీగా సరిపోతున్నాయి.

* * *

ఉద్యోగ మున్నన్నాళ్లూ సంసారచక్రం హుందాగానే తిప్పాడు శీతారామయ్య. అప్పుడు జీతపురాళ్లు కళ్ల జూచేవాడు. భూమివివాదవచ్చే అయివేజు ఇంటికి కావలసిన గింజలమేరకేఅయినా, అంతకు కొంత ఆదుకోనేవి. తను ఉద్యోగం చలాయిస్తున్నప్పటికన్న, ఉద్యోగం విరమించిన తరవాతనే రాజదర్బారుగా వెళ్లమార్చుకోగలనుఅని, ఒకప్పుడు కొడుకు లిద్దర్నీ చూచుకుని గర్వంగా తిరిగిన రోజులున్నాయి. కుర్చీలో కూచుని కాళ్లు ఊపుకొంటో పుగాకుపాయలు తీసుకొంటోవుంటే, 'నీకేమయ్యా—నీ పిల్లలు సింహపిల్లలు' అని ఎదటింటి కంట్రాక్టరు విశ్వేశ్వరయ్య తనవి అగ్గిస్తుంటే ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు శీతారామయ్య.

* * *

వాణి 'పి. యు. సి.' ప్యాసయింది. ఎవర్నీ అడక్కుండానే చదువు చాలించి ఇంటో అమ్మకి సాయంగా వుంటోంది. రాధారాణి 'పి. యు. సి.' లోకి

వచ్చింది. పెరట్లో మెట్లమీద కూచుని, మోకాళ్ల మధ్య అరచేతుల్లో చంద్రబింబంలాంటి తల పెట్టుకుని, 'ఇక నన్ను చదివించరటే?' అని అడిగింది పార్వతమ్మని. స్నానానికి నీళ్లు తోరుపుతున్న పార్వతమ్మ ఉలిక్కిపడి, 'హయ్యోరాత— నిన్ను చదివించాలనే అనుకున్నారమ్మా నాన్న—నోచిననోము లిట్లా తగలడినై' అని కంట తడిబెట్టింది. ఆ దెబ్బతో రాధ మరి తీసుకురాలే ద్రావసక్తి.

మొదట్లో రాధారాణి భిలాయ్‌లో అన్నయ్యతో వుంటూ అక్కడ 'బి. యస్.కి' చదువుదామనుకుంది. అది నిర్ణయమై పోయినట్టే అనేసుకుందికూడా. తన 'క్లాస్‌మేట్స్'తో గప్పాలు కొట్టనూ కొట్టింది. పెళ్లిలో పెదవదిన చెవిలో చల్లగా వూదనూ వూదింది. పానుపుమీద అన్నయ్యమీద పితూరీలుచెప్పి, సంప్రదాయ విరుద్ధంగా వదినపక్షం వహించి, ఆవిణ్ణి కొంచెం మంచి చేసుకుని పునాది కట్టుదిట్టం చేసుకుంది కూడా. 'భిలాయ్‌లో వొదినా—నువ్వూ నేనూ వొకటి. అన్నాయికి సిగరెట్లు తగ్గించే పని నా వంతూ, స్నేహాలు తగ్గించే పని నీ వంతూ—సరేనా?' అని వదినగారి బుగ్గగిల్లి, గడ్డం మునివేళ్లతో పైకెత్తి కళ్లల్లోకి చూస్తో తను కవ్విస్తే, 'సిగరెట్లా? పాడువాసన! ఆ అలవాటు నేను వొదిలిస్తాగాని, స్నేహితాలు తగ్గించడమెందుకోయ్ - అందులో నీకు కాబోయే వరుడున్నా ఉండవచ్చును' అని ఎదురు ఛలోక్తి విసిరిందికూడా ఆవిడ.

పెద్దన్నయ్య పెళ్లికనీ, చిన్నన్నయ్య పెళ్లికనీ భారీగా ఒక్కబిగిని పురమాయించి తీసుకున్న 'ఫేరగాన్ ప్రింట్' వోణీలూ, నైలాన్ పరికిణీలూ, క్రేప్ సిల్కుచీరలూ, సాటిన్ జంపర్లూ, మొఖమల్ స్లిప్పర్లూ అన్నీ చిరుగుపట్టినై. వాటిస్థానే, చీటీగుడ్డలంగాలూ అంబికా పాప్లిన్ వోణీలూ వచ్చినై. తలగడలకీ, పరుపులకీ, పందలపాకమిల్లుగుడ్డ లవతరించినై ఒకదాని తరవాత వొకటి. శీతారామయ్య మామూలుగా ఇరవై నంబరునేత పంచెలలోకి దిగినా, కొమార్తెలని చూచుకుందుకని వారూ వీరూ వచ్చి పోతున్నారాయెను, అప్పుడు పైకి తియ్యవచ్చును అని ఆనాడు కొన గ్లాస్గో పంచె వకటీ, మెర్సిరైజ్డ పాటా మెయిల్ మల్లు పంచె వకటీ ట్రంకుపెట్టె అడుగున భద్రంగా అట్టేపెట్టుకున్నాడు.

ఆ మధ్య పండగలకనీ పబ్బాలకనీ ఆ మామయ్య అక్కడినించీ ఈ మామయ్య ఇక్కడినించీ సరాసరి ఆహ్వానాలుపంపా, అల్లుళ్లిద్దరూ భార్యాసమేతూ అత్తవారిళ్లకి తర్లివెళ్లా, వాళ్లు తిరిగి వెళ్లిపోయిం తరవాత సెలవచాలక మధ్యేమార్గంలో దిగడం పడలేదని చల్లగా తనకో ఉత్తరం ముక్కపడెయ్యా, శీతారామయ్య గమనిస్తోనే వున్నాడు. ఒకసారి విజయరాఘవంగారు ధాన్యం బేరమ్మీద ఏలూరు విచ్చేసినప్పుడు దీపావళి బహుమతికింద అల్లుడు వెయ్యిన్నూట పదహార్లు డిమాండు చేస్తున్నాడని ఫిర్యాదుచేసి, 'ఒక ఉత్తరం వ్రాయండి దయచేసి' అని తన సిఫార్సుకోసం అంగలారుస్తున్నట్టు మొహం పెట్టాడు. భోజనానంతరం తమలపాకులు నములుతో వాళ్లిద్దరూ ఎన్నిపండగలకి ఎంతెంత గుంజుకొనిపోయ్యారో అనుకోకుండానే బైటపెట్టేశాడాయన. దానితో మామా అల్లుళ్లు ఎంత దోస్తీగా ఉంటున్నదీ పూర్తిగా అవగాహనయింది శీతారామయ్యకి. ఎటొచ్చి తనూ, తన భార్యారత్నమూ, పెళ్లికెదిగున్న ఆడకూతుళ్లూ కేటాయింపయినారన్నమాట. వియ్యంకుడయినా ఇంటికి వచ్చినప్పుడు విలువగల 'ఫర్నిచ'రుండాల్నే ఏమయిందీ అని అడగకుండావుంటాడా అని ఎదురుచూశాడు శీతారామయ్య. కానీ, అదేమీ పట్టినట్టు లేదాయనకి; ఏదో దూరపుచుట్టంలానూ, పనిమీదవచ్చి పనిలో పనిగా పలకరించిపోతున్నట్టూ, ఆయనకీ తనకీ ఉండుకున్న బంధుత్వం ఏదో నిమిత్తమాత్ర మయిందన్నట్టూ ఉన్న దాయన ధోరణి.

కొడుకులదగ్గరికి వెళ్లిరానా ఒకసారి? అనుకున్నాడు శీతారామయ్య. కాని ఎక్కడ భిలాయి? రైలుఛార్జీలే బోలెడయిపోతై. ఏమిదారి? ఆలోచనలో పడ్డాడు.

* *

అంతలో ఒక చిన్న అవకాశం చిక్కింది. విజయరాఘవంగారి ఏకైకపుత్రుడు పురుషోత్తానికి ఏలూరులో సమంధం నిశ్చయమయింది. రెండూ జమిందారీ కుటుంబాలే. శీతారామయ్యకి ఆహ్వానం వచ్చింది. శుభలేఖలు నేరుగా అటు భిలాయ్‌కీ ఇటు

హైదరాబాదుకీ రవానా అయ్యేవుంటాయి. కుర్ర వాళ్లిద్దరూ, కోడళ్లని వెంటబెట్టుకుని రానేవస్తారు అనుకున్నాడు శీతారామయ్య. వచ్చి తిన్నగా విడిది లోనే అత్తవారి బలగంతో కొంతసేపు ఐక్యమై, పెళ్లిఅయింతరవాతగాని తన యింటికి రాకపోవచ్చని రూఢి చేసుకున్నాడు. అనుకున్నట్లు అక్కణ్ణే దిగారు. కాని విడిదిలో పెళ్లి వారి రద్దీమూలాన, స్నానపానాదులు సదుపాయంగా అమరవనిపించి, ఇద్దరూ తక్షణం ఇక్కడికే వచ్చేశారు. రిక్షా దిగీదిగగానే తిన్నగా వంటింటోకి వెళ్లిపోయి, బాణలిలో నూనె వేస్తున్న అమ్మపక్కకి పీట జరుపుకుని 'అమ్మా, వచ్చేశా' అని చతికిలబడ్డాడు నళిని. పార్వతమ్మ ఉలిక్కిపడి, 'అయ్యో నాయనా ఎప్పుడు వచ్చావురా?' అని వంటావార్పూ అలానే వొదిలేశి, కొడుకుని అమాంతం వాటేసుకుని, తల నిమురుతో, 'ఎంత నల్లబడిపోయావురా తండ్రీ—అక్కడ తిండిపడలేదా? ఆ ఉక్కుఫ్యాక్టరీలో నిప్పు కొలుములపక్క నేమిట్రా ఉద్యోగమూ?' అని ప్రశ్న తరవాత ప్రశ్న పుంఖాను పుంఖంగా విసురుతోనే వుంది. 'ఒక్కొక్కటే అడగ వమ్మా చెబుతాను—అన్నీ ఒక్కసారే అడిగితే ఎట్లా?' అని ప్రీతిగా నవ్వుతో నిలబడ్డాడు నళిని. ఆమె కాలర్ సరిచేస్తోంది. చొక్కా గుండీలు తెగతిప్పేస్తోంది. పూలుకోటుమీద చెదురుగా రాలిన రైలుబొగ్గు కొనగోట దులుపుతోంది.

రాముూ వచ్చాడు భార్యా సమేతూ.

శీతారామయ్యకి లోపల చిమచిమలాడుతోంది. పరకాయించి చూచాడు. పిల్లలిద్దరూ కండపట్టి, నేవళంతేరి, లంకగుమ్మడికాయలల్లే వున్నారు. నళిని 'సాటింజన్ సూటు' మీద వున్నాడు. రామం 'త్రీకాసిల్స్ ఫుల్ ట్వీడ్ సూటు' మీద వున్నాడు. ఒకడు చిక్కిపొయ్యాడంటుంది. ఒకడు నల్లబడ్డాడంటుంది ఈవిడ! ఎంత నిగ్రహించుకొందామనుకొన్నా నవ్వు ఆపుకోలేక పోతున్నాడు శీతారామయ్య. తనకేమీ పంపకపోతేమానె, పిల్లలిద్దరూ, చక్కా, ఆరోగ్యంగా, ఉల్లాసంగా, 'గెజెటెడాఫీసర్' హోదాలో వెలిగి పోతున్నారు అనిపించి శీతారామయ్యకి ఒక క్షణం తన్మయత్వం కలిగిందికూడా. పెరట్లో తులసి కోటలో నీళ్లు పోస్తున్న వాణి వెండిగ్లాసు తులసి కోటలోనే వొదిలేసి ఒక్క ఉదుటన పరిగెత్తు కొచ్చింది. కుంపటి పొయ్యిదగ్గిర చతికిలపడిన రాధా రాణి, ఊదుతున్న వెదురుగొట్టం నేలమీద పెట్టే బదులు కుంపట్లోనే వొదిలేశి బిలబిలలాడుతూ వొచ్చేశింది. అన్నయ్యలిద్దరూ కుర్చీలమీద కూచు న్నారు. 'వదినలిద్దరూ ఎదురుగా చిరిచాపమీద కూచున్నారు. అన్నయ్యలిద్దరి మధ్యా చోటుజేసుకుంది వాణి. వదినలిద్దరి మధ్యా ఇరుక్కుని కూచుంది రాధారాణీ. నళినీమోహన్ 'ఫస్టుక్లాసు కంపార్టుమెంటు'లో తాముపడ్డ ఇబ్బందుల్ని పెద్దగలభాగా అదోకథలా, చెప్పుకుపోతున్నాడు. పెద్దవదిన విజయ ఇంగ్లీషులోనేగాని తెలుగులో మాట్లాడదు. మధ్య మధ్య, 'పాండీ—మీతో ప్రయాణం చెప్పొచ్చారూ ఎక్కడపడితే అక్కడ హలో అని ఎవరో ఒక యంబ్రహ్మ తారసిల్లా, వాడితో కకపికలూ పకపక లూనూ. 'ప్లాట్‌ఫారంమీద!' బండి కదులుతోంది మహాత్మా అని జ్ఞాపకం చెయ్యాలయ్యో అదు గడుక్కీ—అబ్బ పగవాడికైనా వద్దు' అని జడలో డిసెంబర్లూ, బుగ్గలమీద గులాబులూ ఏక మయ్యేలా ఒక్కవరసని ఎగతాళి పట్టేస్తోంది. డా॥ రామచంద్రం సరేసరి, బయల్దేరేటప్పుడు తన పెట్టె బేడాతోపాటు తనపెళ్లాన్నికూడా ఒక శాల్తీ కింద లెఖ్ఖపెట్టుకుని, ప్రయాణంలో మధ్యస్తంగా ఆరాతీసుకునేటప్పుడు మాత్రం ఆవిడగారిని లెఖ్ఖలో వొదిలేసుకుని గాబరాపడిపోయిన ఘట్టాన్ని, తన తెలివి తక్కువ కప్పడేలా, ఆదేఒక ప్రజ్ఞకిందా, పెళ్లానికి పెద్దనవ్వొచ్చేలా, హాస్యంగా, మార్చి, మలిచి, విడ్డూరంగా చెప్పుకుపోతున్నాడు. అన్నయ్యలెట్లా మాట్లాడుతున్నారో, వదినలు అన్నయ్యల నెట్లా తురస్కరిస్తున్నారో, వాళ్లచేతులు, పెదిమలు కళ్లు......ప్రతిచలనమూ, ప్రతిభంగిమా, అస్తారుబతంగా, అమాయికంగా పరిశీలనగా చూస్తో కూచుండిపోయారు అక్కచెల్లెళ్లు. అన్నయ్యలిద్దరూ తమ ప్రపంచంలోకి రావడానికి కొంత టైము తీసుకుంటారని అర్థమయిపోయింది ఇద్దరికీ. మధ్య మధ్య 'లెదర్‌బాగ్' తెరిచి పెద్దవదిన ఏవో తీపి సరుకులు నములుతోంది. 'పీస్‌పాపిడి' డైమన్ అచ్చొకటి నిరిచింది. పక్కనవుంటే దేవిరిగొట్టు మొహా లనుకుంటుందేమోనని లోపలికి తప్పుకున్నారు వాణీ,

రాధావాణీ. తరవాత మెల్లిగా వచ్చిచేరారు. వాళ్ళు కాస్త అటూ ఇటూ యధాలాపంగా చూస్తే చాలు, ఏమి కావాల్నో అని వాణికి వాణీ రాణీకి రాణీ రివ్వునలేచి తయారై పోతున్నారు. అన్నయ్య చేతి 'రిస్టువాచీ' చూస్తోంది వాణీ. మణి కట్టు పైకెత్తి పట్టుకుని ఇందులో 'క్యాలెండరు' కూడా ఉందేవ్ అని ఒక్కఅరుపు అరిచింది. వొదిన రాళ్ళ నెక్‌లెస్ పతకంలో పొదిగివున్నది కెంపా, పగడమా అని ఆలోచిస్తోంది రాధ.

పిల్లలొచ్చారని అరటిపువ్వు పాటోళీ చేస్తోంది పార్వతమ్మ. నేతి తాలింపు ఘుమఘుమలు రెపరెప లాడుతున్నాయి. ఫలహారాలు నేను తెస్తానంటే నేను తెస్తానని వంతులుబోయారు వాణీ, రాధారాణీ. కొంత సేపటికి 'సరే నువ్వే తీసుకురావే అంటే నువ్వే తీసుకురా' అని ఇద్దరూ బిడాయించుక్కూచున్నారు. చివరికి ఇద్దరికీ తప్పలేదు. పెదవదినకీ పెద్దన్నయ్యకీ పెద చెల్లెలువాణీ, చిన్నవదినకీ చిన్నన్నయ్యకీ చిన్న చెల్లెలు రాధా ఖాయం చేసుకున్నారు.

ఫలహారాలయినై. కాఫీలు సేవించారు. నూతి పళ్ళెందగ్గర 'ప్లేట్లు' కడుగుతో 'పెదవదిన మూతి మీద చిన్నమీసముందేవ్' అని కిసుక్కున నవ్వింది రాధారాణీ. 'ఓసి నీ దుంపతెగా—వింటారే' అని ఒక మొట్టికాయ మొట్టింది వాణి. పెద్దన్నయ్య మాట్లాడేటప్పుడు తల వోరగా పెడతాడనీ, చిన్నన్నయ్య తల ఎగరేస్తాడనీ, పెదవదిన చకచకా మాట్లాడు తుందనీ, చినవదిన మాటలు మింగేస్తుందనీ అనుకున్నారు. అంతవరకూ 'ఎగ్రిమెంటు' కుదిరింది ఇద్దరికీ. పెద్దన్నాయి కొంచెం వొళ్ళుచేశాడని వాణీ, కాదు చిన్నన్నాయే లావెక్కాడని రాణీ—ఇద్దరికీ వాదోపవాదాలు చెలరేగినయి. చివరికి 'నీది మట్టి బుర్ర' అంటే 'నీది చవిటిపర్ర' అని తెగనాడుకుని, 'అమ్మ నడుగుదాంపద' అని పందేలు వేసుకున్నారు. దొడ్లో ఏదో గలాటా జరుగుతోందనుకుని. పార్వతమ్మ పని వొదిలి వొచ్చేసింది.

అరుగుమీద కూచుని సూరపరాజుగారి దగ్గర ఎరువు తీసుకున్న దినపత్రిక చదవకుండానే మడిచి పెట్టుకుని, 'పిళ్ళంతా ఎట్లా ఇంత ఉల్లాసంగా ఉండగలుగుతున్నారా?' అని ఆశ్చర్యపోతున్నాడు శీతారామయ్య. కటికిచీకట్లోగూడా కొంతసేపటికి చుట్టూ వున్న వస్తువులు ఒకదానితరవాత ఒకటి, నెమ్మ నెమ్మదిగా లీలగా అవుపించడం ప్రారంభిస్తాయని శీతారామయ్య కింకా అనుభవంలోకి రాలేదు. జీవితం ఎట్లా ఎదురయితే అట్లా స్వీకరించగల సహనం ఆడదాని కున్నట్టు మొగాడికి సాధ్యం కాదేమోనని మొట్టమొదటిసారి తెలుసుకున్నాడు కూడా. అంతే. కంచం ఖాళీ అయింతరవాత కంచంకింద మెతుకుల మీదకి దృష్టి పోతుందిగావును! గాఢంగా ఊపిరి తీసుకున్నాడు శీతారామయ్య. మాటల సందర్భంలో వాళ్ళిద్దరూ భార్యా సమేతంగానూ, బావమరుదుల్నీ మామగార్లనీ వెనకేసుకునీ, ఒకసారి ఢిల్లీ, ఒకసారి కలకత్తా, ఏ స్నేహితుడిపెళ్ళి అనో, ఏ అఖిల భారత ప్రదర్శనమనో, అడపాతడపా, ఏ మొక్కుబళ్ళ వంకనో. ఇటుకంచీ. కాళహస్తీ. మహాబలిపురం, మద్రాసూ చక్కర్లుకొట్టి వస్తోతో ఉండడమూ గట్రా అక్కడి వింతలూ విశేషాలూ వాళ్ళు చెప్పుకోవడంలో గ్రాహ్యమవుతోనే వుంది. ఇన్నిటికి దస్తు అమరగా లేంది. తనకి పంపాలిసిన యాభైకీ పాతికకీ మినహాయింపు లొచ్చినయ్యా? రాస్కెల్స్! పైపెదిమ కిందపంటితో నొక్కిపెట్టి తలపంకించి ఊరుకున్నాడు శీతారామయ్య.

తరువాత తనూ కొడుకులిద్దరూ ఎంతోసేపు ఇష్టంగానే మాట్లాడుకున్నారు. నళిని తను పని చేస్తున్న ఉక్కు ఫ్యాక్టరీలో ఉద్యోగ నిర్వహణకి సంబంధించిన వివరాలూ, తన అజమాయిషీలూ, తను కనిపెట్టిన కొత్త ఇంజనీరింగు పద్ధతులూ, 'రష్యన్ ఇంజనీర్ల' కలుపుగోలుతనమూ, తనకి తెలియని 'టెక్నికల్' పదాలు దొర్లిస్తో ఏకవర్ణించాడు. డాక్టర్ రామం తన ఆస్పత్రిలో 'డ్యూటీలూ', నర్సుల వేషభాషలూ, 'ఆపరేషన్లూ', మొన్న నీమధ్య పెద్దడాక్టరు మీదవచ్చిన అభాండాలూ, 'మెటర్నిటీ వార్డు'లో పసిబిడ్డలు మారుగుళ్ళయిన కేసు వివరాలూ అషామాషీగా చెప్పుకుపోతున్నాడు. సావధానంగా వింటో పోతున్నాడు శీతారామయ్య. ఎంతకీ వాళ్ళ జీతాలెంతో, ఖర్చులేమాత్ర మవుతున్నాయో, ఖండితంగా తేల్చుకోలేక పోయాడు. ఒకడు అదేదో

స్పెషల్ పే' అంటాడు. ఒకడు 'కంపెనీ ఎలవెన్స్' అంటాడు. ఇకపోతే ఖర్చులు — ఒకడు 'డెవలెప్‌మెంట్ నెస్' అంటాడు. ఒకడు 'మేగజీన్ కాన్ట్రిబ్యూషన్' అంటాడు. అదీ ఇదీ కలిపి, అందులోనించి ఇది పారేసి, కురదలా తేల్చుకోమన్నట్టు గడబిడగా చెప్పుకుపోతున్నారిద్దరూ. పాలకి రూ. 40/- అని వొకడూ, కాదు నాకు యాభై అవుతున్నాయని ఒకడూ—ఏ రేటున కొంటున్నదీ ఒక్కడూ తేలడు. మరి ఆ అంకెని ఈ అంకెపెట్టి భాగారిస్తే, దినానికున్న ఇరవై నాలుగుగంటలలోనూ ఎవరెన్ని శేర్లు తాగేస్తున్నారో నికరంగా తేలనే తేలుతుందా యెను. ఆ నళిని మరీనూ. నక్కజిత్తులు వాడివి. పాలసంగతి ఎత్తుకొని, పాలసరఫరా కంపెనీలలో జరుగుతున్న అన్యాయాలు విమర్శించి, ఉత్తరాది వాళ్ల పాలతోనూ పంచదారతోనూ ఖీల్ మోహన్ అనీ, బాసంతి అనీ ఎన్నెన్ని తీపి సరుకులు చేసుకుంటారో ఉటంకించి, అయినా పంచదార అంత ఆరోగ్యకరమైన పదార్థం కాదన్న ఉపదేశంతో శాఖాచంక్రమణాలుపోయి, 'నాన్నా, నీకు షుగరన్నావు ఎట్లా వుందీ?' అన్న కుశలప్రశ్నలతో ఉపసంహారాని కొచ్చి, అసలు సంగతి తప్పించేశాడు. శీతారామయ్యకి విసుగ్గా వుంది.

ఎటొచ్చీ రామచంద్రం కొంచెం మెతక. కల్పనా కథలు చకచకా అనర్గళంగా అల్లడం చాతగాక, మధ్య మధ్య నట్టుతో, 'మారిదేవుడు మేలు చేస్తే' అని గెడ్డాన్ని బొటనవ్రేలూ చూపుడు వ్రేళ్ల మధ్యని పుణుక్కొంటో, అయోమయంగా, ఏవీ పాలుపోక 'మీ కోడలు కొంచెం ఖర్చు మనిషి' అని నాలిక జారాడు. మరి ఆ మాట, ఆ కోడలు ఎక్కణ్ణించీ విన్నదో, ఎంత జాగర్తగా విన్నదో, రివ్వున హాలులోకి దూసుకొచ్చి, 'చూశారా మామయ్యా—ఆయన దుబారాలన్నీ దాచుకుని నామీదకి నెట్టేస్తున్నారు. ముప్ఫయ్యారు సూట్లెందుకు చెప్పండీ? తాజమహల్ ఒకసారి చూస్తే చాలదూ? ఎండలో ఒకసారీ, వెన్నెట్లో ఒకసారీ చూడాల్నా? మొన్నటికి మొన్న పుస్తకంలో వందరూపాయిలనోటు పెట్టి, మర్చిపోయి, 'లైబ్రరీకి' వాపసు చెయ్యలేదూ' అని బి. యె. ప్యాసయినా, కళ్లూ చేతులూ తిప్పే అలవాటు అంతరాళంలోనించీ పైకుబికి వచ్చినట్టయి, ఆయనగారి అవకతవకలన్నీ ఒక్కపెట్టున చెరిగిపోసింది. డాక్టరు రామంగారుమాత్రం తక్కువ తిన్నారూ? తన భార్యారత్నం పెట్టెలో ఎన్ని చీరలున్నయో, 'టాక్సీ' మీద నెల కెన్నిసార్లు 'షాపింగు'కి వెడుతుందో ఎన్ని 'టేబిల్ ఫాన్స్' కొనిపించిందో, 'వద్దే మనకెందుకు? మనం సామాన్యకుటుంబీకులం, సంసార్లమా గుండా గొయ్యలమా?' అని శతపోరినా అదిగో ఆ 'రిఫ్రిజరేటర్' కొనేదాకా ఎట్లా గుంజిపెట్టిందో, ఆ ఘట్టాలన్నీ, కొళాయి తిప్పగానే నీళ్లొచ్చినట్టు ఏకధాటీని ఏకరువు పెట్టేశాడు. దానాదీనా, చిలికి చిలికి గాలివానయింది. మాటకి మాటతెగులూ, నీటికి నాచు తెగులూ అన్న సామెతగా, ఇద్దరూ ఢీ అంటే ఢీ, నువ్వంటే నువ్వు అని చెలరేగిపోయి, ఒకళ్లమీద ఒకళ్లు విరుచుకునిపడి, నానారభసాచేసి వదలిపెట్టారు. అటు వాణీ రాణీ పార్వతమ్మా రెక్క పట్టుకుని ఇద్దర్నీ వెనక్కిలాగినా వినలేదు. పైపెచ్చు వారించినకొద్దీ రెచ్చిపోయారు కూడా. ఆఖరికి చిత్రంగా, ఎంతకీ సమవుజ్జీ అయిపోతున్నదే, అనిపించి గావాల్ను, ఆ కోడలు ఇహ వాక్చాతుర్యం చాలించి, గప్పున కన్నీళ్లలో కరిగిపోయి ఆడంగుల చేతిలోని అమోఘమైన అస్త్రాన్ని గురిచూచి మరీ ప్రయోగించింది. దానితో సద్దుమణిగింది. వాణీ చినవదినని లోపలికి బలవంతాన తీసికెడుతూ, 'చాల్లే ప్రతాపాలు' అని చిన్నన్నయ్యవంక ఉగ్రంగా చూచింది. ఎర్రని మొహం మరీ ఎర్రబడిపోయి, పైటకొంగుతో కళ్లొత్తుకొంటూ, భుజమ్మీదవేసిన వాణీ చేతులు విదిలించుకుంది కోడలు. అక్కడికి, ఇందాకట్నించీ ప్రేటేగిన కలహానికంతకీ తామే కారణమైనట్టూ, అన్నయ్యని పనిగట్టుకుని తామే ఉసిగొలిపినట్టూ మొహం పెట్టిందావిడ. ఆ నేరంలో తనూ ఒక భాగస్వామినే అన్నట్టు వంటింటోనించీ చెమట తుడుచుకొంటోవచ్చి, కోడల్ని అనునయిస్తూ కూచుంది పార్వతమ్మ.

ఈ రణరంగంలోకి ప్రవేశించకుండా అసింటా వుండి గమనిస్తున్నది శీతారామయ్య. ఆయనకి పట్టుకున్నది ఒకేఒక్క సందేహం. ఈ రగడంతా—ఎత్తుగడా, నిర్వహణా, ముగింపూ అన్నీ ముందే పన్నుకుని, 'రిహార్సల్స్'తోసహా 'ప్రాక్టీసు' చేసుకుని ఇక్కడ తెర ఎత్తారా వీళ్లు? ఏమో ఎంతకి తగరు! ఇదంతా నెల

నేలా తనకి పంపడానికి సాధ్యమయ్యేదెంతా అన్న సమస్య తెగకుండా, అస్పష్టంగా, అట్లా వుంచేసి, అఖరికి అడుగున పడెయ్యాలని ఎత్తా? కాని అనుకోకుండా చిలవలు పలువలుగా పెరిగిపోయిన ఆ 'డయలాగు'లో నించీ వీళ్లలో లోపల సాగుతున్న స్వయంపాకాలూ, చేస్తున్న దుబారాలూ, బహిర్గతమైన మాట మాత్రం నిజం! నళిని అట్లా దొరకని మాట నిజమే. వాడి భార్య విజయ సరేసరి అదొక కూపి. ఇద్దరిద్దరే నిప్తరంగసముద్రాలు. తొణకరు బెణకరు!

అక్కడ పెళ్లి అయిపోయింది. పెళ్లి వారింటికి వెడుతోవస్తో కోడళ్లిద్దరూ మార్చి మార్చి కట్టుకొన్న డెకరాన్ జరీచీరెలూ, ప్రింటెడ్ నైలాన్ చీరలూ, రుద్రాక్షంచు క్షీరాబ్ధి పట్టు చీరలూ, ట్వింక్లింగ్ టెరెలిన్ జంపర్లూ కళ్లు జిగేల్మనిపించి, వెనక్కి తిరిగి తిరిగి మరీ చూచారు అక్కచెల్లెళ్లిద్దరూ. చూచి చూచి కొయ్యబారిపోయారు. ఇంతవరకూ కోడళ్లిద్దరూ వంటయింటో అడుగుపెట్ట లేదు సరిగదా, ఆ ధరిమేనా వెళ్లిన పాపాన పోలేదు. కోడళ్లు చదువుకున్న దొరసాన్లు కాబట్టి వాళ్లు వంటింటోకి వెళ్లకపోతే మానె, కొడుకులైనా, చెల్లాయిలిద్దరూ తమకి వొత్తులు వొత్తుతూ తమ దగ్గరనే ఉండిపోయిరి, వంటింటో ఆ తల్లి ముండవక్కర్తే సతమతమవుతోందికదా, తమ మాటా మన్ననా, అత్తమామలంటే తమకి ఉండుకున్న భక్తిప్రపత్తులూ, ఒలకబోసేది ఈ మూడు రోజాలేకదా, కనీసం నటనకయినా ఒక్కరవ్వ అటు తొంగి చూడండే అని కలగజేసుకుని సూచించారా? అదీ లేదు.

రామూని పిలిచి ఒక చిన్నపని పురమాయించాడు శీతారామయ్య. పడమటి వీధిని కుటుంబయ్యని ఒకతనికి పదేళ్లయి ప్రోనోటుమీద బదులిచ్చాడు తను. వడ్డీ వాశనపురమూ ఏమీ అఖర్లేదు. అసలియ్యవయ్యా అంటే దిక్కూ దివాణమూ లేదింతవరకు. 'నువ్వేమో అఫీసరివి కాబట్టి, ఒకసారి ముదలకించు' అని పంపాడు. కుటుంబయ్యని రామూ ఎరుగును.

'వాడా? దొంగ రాస్కెల్! పలుకుతాడా? ఈ నోట్లేమిటి? బదుళ్లేమిటి?' అని నసుగుతోనే బూటూ సూటూ కోటూ బనాయించి, అరగంట 'టాయిలెట్టుయి' బయల్దేరి వెళ్లాడు డా. రామచంద్రం. వెళ్లి ఒక గంటలో రిక్షామీద దరాకుడుగా వచ్చాడు వస్తూనే జుయ్యిమంటూ, 'వాడా—దగుల్బాజీ—బాబూ నాయనా అంటే వాడిస్తాడా? ఇవ్వకపోనీ చెప్తాను. 'డొక్క వాలికలు చేస్తాను—ఖబడ్దార్' అని చెప్పి వచ్చా—చేతిలో హంటరు లేదు. తాట వొలిచేవాణ్ణి' అని కోటు గబగబ విప్పేసి వంకీకి తగిలించి బూట్లు విప్పేసుకుంటున్నాడు. కుర్చీలో కూచుని, ఎవరికో ఉత్తరం వ్రాస్తున్న వాడల్లా, ఆపి, పక్కకి తిరిగి 'ఏమయిందీ?' అని ప్రశ్నిస్తున్నాడు శీతారామయ్య. 'ఎనిమిది వందలు కాదు ఆరు వందలట—దొంగ చూపులూ నంగిమాటలూ వాడూను. నోటు చూపించమంటే లేదట — లుచ్ఛా — ఆస్పత్రిలో 'స్పెషల్ వార్డు'ల్లో పోలీసు సూపర్నెంట్లు నాకోసం పడిగాపులు పడివుంటారు - ఒక్క 'ఆఫీసర్ని' తగిలించానంటేసరి సఫా—ఏమనుకుంటున్నాడో బద్మాష్' అని అక్కడలేని కుటుంబయ్యమీద అదేపనిగా ఎగిరి పడుతున్నాడు డాక్టర్ రామచంద్రం.

నోటు వాడిదగ్గ రెందుకుంటుందీ? మనం వాడి కప్పిస్తే నోటు మనదగ్గరుంటుంది—ఇదుగో— అని డ్రాయరులోనించీ ప్రోనోటుతీసి, వేలుపెట్టి అంతవరకూ పడివ జమలు భయంభయంగానే చూపించాడు శీతారామయ్య. వాడు తనమీద ఎక్కడ పడతాడోనని భయంగానేవుంది లోపల. 'ఇదుగో వంద ఒకసారీ, యాభైయాభై దఫదఫాలుగానూ జమ లిచ్చినట్టు నమోదయినై. ఆ పద్దులు అసలు క్రిందనే ముట్టజెప్పినట్టు లెఖ్ఖపెట్టుకుంటున్నాడు గావును,' అని వేలితో నిర్దేశిస్తూ ఇష్టంగా నవ్వాడు శీతారామయ్య. 'ఎట్లాగయినా దొంగలెఖ్ఖలు నాన్నావాడివి. వాడికి నీతీ నిజాయితీలేదు. దెబ్బ దేవేంద్రలోకమని అదే వాడికి మందు. ఇక్కడికి రానీ చెమడా లెక్క దీశేస్తాను. ఈ అసలేమిటో, వడ్డీలేమిటో అదీ యిదీ కలిపి అందులోంచి ఇది తీసెయ్యడమేమిటో అంతా రావణా గోలగా వుంది. ఏమే బనియనిట్లా ఇవ్వు' అని లోపలికి చక్కాబోయాడు రామం. మొన్న భార్యతో కలబడినప్పట్నించీ వాడెత్తిన నరసింహావతారం ఇంతవరకూ ఉపసంహరించలేదు. మాట్లాడితే చిమ్మెట్టలా మీదపడుతున్నాడు.

(సశేషం)